

ศักยภาพในการปรับตัวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ภายใต้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 : กรณีศึกษาบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

THE POTENTIAL OF ADAPTABILITY IN COMMUNITY TOURISM DEVELOPMENT TO THE NEW NORMAL DURING THE CORONAVIRUS DISEASE 2019 PANDEMIC: A CASE STUDY OF MUEANG CHAN COMMUNITY, MUEANG CHAN DISTRICT, SISAKEP PROVINCE

อรรถพล ศิริเวชพันธุ์^{1*}

AUTTHAPON SIRIVEJJBHANDU^{1*}

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ 2) ศึกษาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการปรับตัวของชุมชน และ 3) เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ โดยกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้นำชุมชน 5 คน 2) กลุ่มผู้นำจากสถาบันศาสนา 2 คน 3) กลุ่มผู้นำจากภาครัฐ 2 คน และ 4) กลุ่มชาวบ้านทั่วไป 18 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 27 คน เครื่องมือที่ใช้คือการระดมความคิดเห็น ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนเมษายน - สิงหาคม พ.ศ. 2564

ผลการศึกษาพบว่า 1) ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวมีความสอดคล้องระหว่างการท่องเที่ยวชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ 2) กรณีผลกระทบด้านการท่องเที่ยว พบว่าระหว่างเดือนเมษายน - สิงหาคม พ.ศ. 2564 ไม่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้ ทว่าคนในชุมชนต้องการที่จะปรับตัวเพื่อหารายได้ทดแทน โดยการผลิตสินค้าอัตลักษณ์ท้องถิ่นออกจำหน่าย และ 3) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน คนในชุมชนเห็นว่ามาตรฐาน SHA ควรมีการนำมาใช้เร่งด่วนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวหลังโควิด 19 โดยให้มีการจัดโครงสร้าง 3 ด้าน คือ ผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ ซึ่งจะปฏิบัติหน้าที่ใน 3 ระยะ ได้แก่ 1) การต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการกำหนดจุดคัดกรอง เช็กอิน โดย อสม. มีส่วนร่วม 2) การให้บริการนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุงแบบบริการอาหาร ที่พักรับชำระสินค้าด้วยรูปแบบไร้เงินสด การใช้ฉากกั้นตามจุดต่าง ๆ การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับ และ 3) การส่งนักท่องเที่ยว มีการให้เช็กเอาท์ และติดตามภาวะสุขภาพของนักท่องเที่ยวที่เดินทางกลับไปแล้ว อย่างน้อย 14 วัน

คำสำคัญ : การปรับตัว ; การท่องเที่ยวชุมชน ; โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

¹ อาจารย์คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, Lecturer, Faculty of Business Administration and Accounting, Sisaket Rajabhat University

* Corresponding Author, Email: misterangkor@hotmail.com

ABSTRACT

This present study aims to 1) study the tourism potential of Mueang Chan Community, Sisaket Province, 2) explore the impacts of the COVID-19 pandemic on tourism and the community's adaptation needs, and 3) investigate strategies for the development of community tourism in the new normal. The study was conducted between April and August 2021. Verbal brainstorming sessions were carried out with 27 key informants: 5 community leaders, 2 religious leaders, 2 local government representatives, and 18 villagers. The findings revealed that the tourism potential can be identified and promoted through ethnic tourism. As to the impacts of the crisis, it drove the tourism businesses in the community into recession during April - August 2021; thus, the local people made the adjustment for the survival of businesses by producing and selling identity-based products. Regarding the tourism development responding to the situation, the Amazing Thailand Safety & Health Administration (SHA) scheme should be readily used as a key strategy. In doing so, the safety protocols are undertaken in 3 aspects, i.e., tourism entrepreneurs, service persons, and customers, covering 3 steps of travel activities. Firstly, on arrival, check-in before entering and temperature check as a preventive measure are performed in collaboration with the Village Health Volunteers (VHV). Secondly, it's important to put hygiene policies and practices in place to help keep both staffs and customers safe while providing and receiving services, e.g., maintaining physical distancing, providing mobile banking as a payment option, setting up protective partition walls in shared area, and limiting seating capacity for restaurants and the maximum number of occupants for accommodations. Thirdly, when leaving, the visitors are required to perform check-out, and follow-up care checks should be performed for 14 days after the departure day, in order to help make contact tracing quick and efficient.

Keywords: Adaptation ; Community Tourism ; Corona Virus 2019

บทนำ

จากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในปี พ.ศ. 2563 - 2564 ได้สร้างผลกระทบอย่างน้อย 3 มิติ ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดภาวะถดถอยทางการค้า การลงทุน 2) ด้านสังคม เกิดการว่างงาน ทำให้แรงงานจำนวนมากเดินทางกลับภูมิลำเนา ตลอดจนการเว้นระยะห่างทางสังคม และ 3) ด้านสิ่งแวดล้อม นับเป็นผลกระทบในด้านบวกเพียงด้านเดียว ซึ่งมีการฟื้นฟูหลังจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ลดน้อยลง อย่างไรก็ตามก็ตีผลกระทบจากการระบาดดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจของประเทศได้รับผลกระทบหนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคการท่องเที่ยว ซึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศกล่าวว่า ในปี พ.ศ. 2563 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทยจะลดลงร้อยละ 6.7 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ทั้งนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเริ่มเข้าสู่สภาวะหยุดชะงัก

นับตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2563 หลังจากที่รัฐบาลได้มีการสั่งปิดสถานที่สาธารณะ ห้างร้าน ตลอดจนห้ามออกนอกเคหะสถานยามวิกาล ตั้งแต่คืนวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2563 อีกทั้งพระราชกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน มีผลให้ประชาชนชะลอการเดินทางข้ามจังหวัด เนื่องจากพบผู้ติดเชื้อภายในประเทศ (ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2563) ทำให้การท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ เช่น การปิดสถานที่ท่องเที่ยว การปิดให้บริการที่พักรถ การระงับการให้บริการของสายการบิน การยกเลิกกิจกรรมการท่องเที่ยว นิทรรศการ และการแสดงสินค้า และการปิดพรมแดนระหว่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ผลกระทบดังกล่าวนอกจากจะเกิดขึ้นโดยภาพรวมระดับประเทศแล้ว ยังส่งผลลงมาถึงภาคการท่องเที่ยวระดับชุมชนด้วย ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนที่ส่วนใหญ่ใช้คนเป็นจำนวนมาก เช่น การแสดงทางวัฒนธรรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสัมผัส เช่น บายศรีสู่ขวัญ หรือการนวดแผนไทย ล้วนเป็นกิจกรรม

หลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวชุมชนต้องถูกระงับ ตลอดจนมาตรการชะลอการเดินทางข้ามจังหวัด ทั้งนี้สถานการณ์ได้ทวีความรุนแรงขึ้นในปี พ.ศ. 2564 ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน บรรยากาศทางการท่องเที่ยวทรุดตัว อย่างไรก็ตามประเทศไทยได้เริ่มมีชีวิตชีวาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2564 (ปีปีซี, 2564) ประกอบกับจำนวนตัวเลขผู้ติดเชื้อเริ่มลดลง จากเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ที่มีผู้ป่วยรายใหม่กว่า 20,000 คน เหลือต่ำกว่า 10,000 คน ในช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม พ.ศ. 2564 จากสัญญาณที่ดีขึ้นดังกล่าว เป็นช่วงเดียวกับรัฐบาลได้เริ่มบังคับใช้มาตรการผ่อนปรนให้ประชาชนสามารถเคลื่อนย้ายข้ามจังหวัดได้ นับตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2564 โดยมีผลบังคับให้สามารถเปิดที่พัก ร้านอาหาร และเดินอากาศได้ (คมชัดลึก, 2564) จึงนับเป็นหมุดหมายที่ดี ที่การท่องเที่ยวชุมชนจะกลับมาสร้างรายได้อีกครั้ง ในมิติของการท่องเที่ยวชุมชนสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้บ้านเมืองจันทร์ ตำบลเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นชุมชนชาติพันธุ์กูย มีประชากรราว 7,793 คน จำนวน 1,777 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2564) ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักทางการเกษตร คือ การทำนา ปลูกพริก ปลูกสัตว์ และประมงพื้นบ้าน อีกทั้งมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวชุมชน (เทศบาลตำบลเมืองจันทร์, 2564) ทว่าเมื่อบ้านเมืองจันทร์ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นผลให้ชุมชนได้มีการทบทวนบทบาทด้านการท่องเที่ยวเพื่อปรับตัวและพยายามที่จะสร้างรายได้ทดแทน สอดคล้องกับสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2563) ที่กล่าวว่าหลังเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 รูปแบบการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนไป โดยนักท่องเที่ยวจะหันมาให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น อีกทั้งองค์การการท่องเที่ยวโลก หรือ World Tourism Organization (2020) ยังได้พยากรณ์ว่าในอนาคต การท่องเที่ยวชุมชนจะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย จากความสำคัญดังกล่าวจึงเป็นโอกาสที่ชุมชนของไทยจะร่วมกันพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยวรูปแบบดังกล่าว หลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

2. ศึกษาผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชน

3. เสนอแนะแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล

การทบทวนวรรณกรรม

1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว (นิศา ชัชกุล, 2550) ทั้งนี้พจนานุกรม (2546) กล่าวว่า ศักยภาพการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้

2. กระบวนการท่องเที่ยวภายใต้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมไปถึงทางบวกและทางลบที่เกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการช่วง COVID-19 (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2564) ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในมิติท่องเที่ยวมี 4 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

3. มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) คือ โครงการยกระดับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย เป็นโครงการความร่วมมือของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กับกรมควบคุมโรค กรมอนามัย กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ โดยนำมาตรการความปลอดภัยด้านสาธารณสุข ผสมกับมาตรฐานการให้บริการที่มีคุณภาพของสถานประกอบการ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยวว่าทุกคนจะได้รับประสบการณ์ความสุข และความปลอดภัยด้านสุขอนามัยจากสินค้า ที่เกี่ยวข้องกับคน 3 กลุ่ม คือ ด้านผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563)

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ การระดมความคิดเห็น เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้สรุปและอภิปราย 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์การชุมชน การจัดการ และการเรียนรู้ (พจนานุกรม, 2546) 2) ผลกระทบการท่องเที่ยว 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563 ; ASEAN Tourism Association, 2020) และ 3) มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) 3 ด้าน คือ ด้านผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการ และผู้รับบริการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2563)

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ โดยผลจากการสุ่มตัวอย่างดังกล่าว สามารถสรุปเป็นกลุ่มเป้าหมายและจำนวนได้ดังนี้ คือ 1) กลุ่มผู้นำชุมชน 5 คน 2) กลุ่มผู้นำจากสถาบันศาสนา 2 คน 3) กลุ่มผู้นำจากภาครัฐ 2 คน และ 4) กลุ่มชาวบ้านทั่วไป 18 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 27 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการระดมความคิดเห็น ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 กับกลุ่มเป้าหมาย 27 คน โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ประเด็น ตามที่กำหนดไว้ในเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้แต่ละกลุ่มได้สรุปและอภิปรายในแต่ละข้อ แล้วจัดกลุ่มข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาซึ่งใช้เทคนิคการวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction)

สรุปผลการวิจัย

1. ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.1 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กลุ่มผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นมีแหล่งธรรมชาติ คือ หนองเมืองจันทร์ มีป่าชุมชนขนาดเล็กบริเวณใกล้เคียง ส่วนแหล่งวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นการนำเสนอวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไทยเป็นหลัก สอดคล้องกับกลุ่ม

ชาวบ้านทั่วไป (หมู่ 1) ซึ่งได้กล่าวว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทย (กุ่มมะโฮ) ดังนั้นชาวบ้านจึงนำเอาวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์มาใช้เป็นจุดขาย ในขณะที่ กลุ่มผู้นำจากสถาบันศาสนา (เจ้าอาวาสวัดเมืองจันทร์) ได้เพิ่มเติมว่าประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ก็ล้วนเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยเฉพาะทางวัดเองก็มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนชุมชน เช่น ประเพณีไหว้พระธาตุเมืองจันทร์ ทั้งนี้กลุ่มผู้นำจากภาครัฐ (ปลัดเทศบาลตำบลเมืองจันทร์) กล่าวว่า หากจะจัดการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้น อาจจะต้องจัดการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะบ้านหนองฮะ ตำบลปราสาท อำเภอยักษ์ทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นเครือญาติและเป็นชุมชนท่องเที่ยวต้นแบบกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ที่สามารถเชื่อมโยงทรัพยากรและมีการเรียนรู้ร่วมกันได้

1.2 ด้านองค์การชุมชน โดยกลุ่มผู้นำชุมชน (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) กล่าวว่า บ้านเมืองจันทร์แม้ยังไม่มีกรรวมกลุ่มการผลิตอย่างเป็นทางการ แต่ก็ได้มีการรวมกลุ่มกันของดีของชุมชน เช่น การทอผ้า การปักผ้า และการทอเสื่อกก ซึ่งถือว่าช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวทางอ้อมในฐานะการเรียนรู้ของชุมชน อย่างไรก็ตามสำหรับด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนนั้น กลุ่มผู้นำชุมชน (ประธานกลุ่มท่องเที่ยว) กล่าวว่า มีการรวมกลุ่มจัดตั้งภายใต้ชื่อ “ชุมชนท่องเที่ยวบ้านเมืองจันทร์” เพื่อวัตถุประสงค์ในการรองรับการท่องเที่ยว จากความสมัครใจของสมาชิกราว 20 คน (พ.ศ. 2564) อีกทั้งได้ชุมชนต้นแบบ คือ บ้านหนองฮะ อำเภอยักษ์ทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ มาเป็นพี่เลี้ยง เพื่อดำเนินงานครอบคลุม 3 ด้าน คือ ที่พัก อาหาร และกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก พัฒนาชุมชน และธนาคารออมสิน ภาค 12

1.3 ด้านการจัดการ ในด้านการจัดการนั้น กลุ่มผู้นำชุมชน (เหรัญญิกกลุ่มท่องเที่ยว) กล่าวว่าปัจจุบันมีการจัดโครงสร้างการบริหารตามโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน จำแนกเป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก หัวหน้ากลุ่มย่อยต่าง ๆ และสมาชิกในกลุ่ม งบประมาณในการจัดการ จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ งบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนจากภาครัฐบาล งบประมาณที่มาจากรายได้จากการให้บริการที่พัก อาหาร และกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีการหักเข้าส่วนกลาง อย่างน้อยร้อยละ 5 สำหรับใช้เป็นค่ายานพาหนะ น้ำมันเชื้อเพลิง และเบี้ยเลี้ยง กรณีที่ผู้แทนชุมชนต้องเดินทางเข้าร่วมไปประชุมหรือ

เข้าร่วมโครงการของอำเภอและจังหวัด ตลอดจนนำรายได้ดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนา ซ่อมแซม ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การสร้างป้ายบอกทาง ป้ายสื่อความหมาย ปรับปรุงสุขา ระบบไฟฟ้า ประปา ซ่อมแซมศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีต้นแบบมาจากบ้านหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ

1.4 ด้านการเรียนรู้ ณ ที่นี้หมายถึงฐานการเรียนรู้ (กิจกรรมการท่องเที่ยว) กลุ่มผู้นำจากภาครัฐ (นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดศรีสะเกษ) กล่าวว่า บ้านเมืองจันทร์มีการกำหนดฐานการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งหมด เนื่องจากเป็นชุมชนชาติพันธุ์กวย จึงกำหนดฐานกิจกรรมตามวิถีชีวิตโดยไม่ประดิษฐ์อะไรขึ้นมาใหม่ เช่น ฐานรำกล่อมอ (พิธีกรรมแห่งการทำนายและการรักษาโรค) และฐานอาหารพื้นบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ เช่น แกงกล้วย (ซันลอร์เจ็กจ) ซุปหน่อไม้ (กำเปียงดู) และแกงขี้เหล็ก (สลอองกัน) เป็นต้น ล้วนเป็นอาหารที่ชาวบ้านรับประทานอยู่แล้ว แต่มีการปรับรสชาติให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนรับประทานง่ายขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยสาขาวิชาการท่องเที่ยวฯ คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เพื่อยกระดับอาหารท้องถิ่น ตลอดจนสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบ “เซฟชุมชน” ตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

จากการระดมความคิดเห็น ประเด็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยว กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันสรุปว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานด้านการเกษตร การแปรรูป และนำมาสู่การท่องเที่ยว ทั้งนี้เมื่อนักท่องเที่ยวมากขึ้น ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบขององค์กรชุมชน เมื่อการดำเนินงานเป็นที่ยอมรับ จึงมีหน่วยงานและองค์กรภาครัฐบาลเข้ามาสนับสนุน ในรูปแบบของบุคลากรและงบประมาณ ทั้งนี้เมื่อมีการจัดการอย่างเป็นระบบ จึงพบว่าบ้านเมืองจันทร์มีความสอดคล้องกับการท่องเที่ยว 2 มิติ คือ 1) การท่องเที่ยวชุมชน และ 2) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ โดยมีรูปแบบการจัดการที่ชุมชนเป็นเจ้าของและบริหารทรัพยากรเอง ได้รับประโยชน์ทั้งที่เป็นตัวเงินและโอกาส มีฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวกวยดั้งเดิม โดยมีได้ปรุงแต่งเพื่อเอานักท่องเที่ยว ทว่านักท่องเที่ยวจะเป็นฝ่ายปรับตัวเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมเอง

2. ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชน

2.1 ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน)กล่าวว่าผลกระทบด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น มีทั้งที่เป็นผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อม ทั้งนี้ในส่วนของผลกระทบทางตรงนั้น มีการยกเลิกการเข้ามาของกลุ่มศึกษาดูงาน เป็นผลให้ชาวบ้านขาดรายได้จากภาคการท่องเที่ยว แม้ภาคการท่องเที่ยวจะเป็นรายได้เสริม และด้วยจำนวนของผู้ที่จะเข้าศึกษาดูงานมีเป็นจำนวนมาก และหลายกลุ่ม นับตั้งแต่เดือนเมษายน-สิงหาคม พ.ศ. 2564 ทำให้ชุมชนสูญเสียรายได้เป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันผลกระทบทางตรงอีกประเภท คือ การว่างงาน เมื่อรัฐบาลมีนโยบาย ล็อกดาวน์ จึงเป็นสาเหตุให้คนในชุมชนที่ประกอบอาชีพซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานครได้รับผลกระทบ บางส่วนเดินทางกลับมารักษาตัว และบางส่วนทำการกักตัวในบ้านตามนโยบายรัฐบาล ไม่มีรายได้ ทว่ากลับมีรายจ่ายที่เพิ่มมากขึ้น ส่วนในการปรับตัวนั้น กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (หมู่ 15) กล่าวว่าในเรื่องการท่องเที่ยวนั้น จำเป็นต้องรอนโยบายผ่อนคลาจากรัฐบาล ซึ่งไม่ควรรีบร้อน ควรให้ความสำคัญเรื่องความปลอดภัยมากกว่า โดยระหว่างนี้ชาวบ้านเอง ก็ถือโอกาสพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาภายหลังการระบาดคลี่คลาย และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อสร้างรายได้ทดแทนไปก่อน

2.2 ด้านสังคม กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (หมู่ 8) กล่าวว่าผลกระทบด้านสังคมอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น บ้านเมืองจันทร์ได้รับผลกระทบอย่างหนัก โดยเฉพาะวัยแรงงานที่กลับมาอยู่ที่บ้านเพื่อรอให้สถานการณ์คลี่คลาย ส่วนหนึ่งเปลี่ยนมาประกอบอาชีพในชุมชน เช่น การเกษตร ค้าขาย และรับจ้างทั่วไป อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้นำชุมชน (หัวหน้ากลุ่มเกษตรอินทรีย์) ได้กล่าวเสริมว่าในด้านสังคมว่า ระยะเวลาเริ่มชาวบ้านเกิดความวิตกกังวลค่อนข้างมาก เนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ระบาดหรือคลัสเตอร์กลุ่มแรก ๆ ของจังหวัด อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ชาวบ้านก็ลดความวิตกกังวลในส่วนนี้ลงไป และใช้ชีวิตตามวิถีปกติ ในส่วนของการปรับตัว กลุ่มผู้นำชุมชน (ประธานกลุ่มท่องเที่ยว) ได้มีการกำชับให้สมาชิกปฏิบัติตามข้อแนะนำของกระทรวงสาธารณสุข และการเข้าร่วมอบรมมาตรฐานความปลอดภัย

ด้านสุขอนามัย (SHA) กับสถาบันการศึกษาเพื่อวางแผนการ
ท่องเที่ยวต่อไป

2.3 ด้านวัฒนธรรม ผู้กลุ่มผู้นำจากสถาบันศาสนา
(ไวยาวัจกรวัดเมืองจันทร์) กล่าวว่าผลกระทบด้านวัฒนธรรมอัน
เนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
ประกอบด้วย การยกเลิกงานไหว้พระธาตุ ชาวบ้านมาทำบุญที่วัด
น้อยลง อีกทั้งนโยบายของรัฐบาล มีประกาศให้ปิดสถานที่สำคัญ
ทางศาสนา (วัด) ชั่วคราวเพื่อลดการรวมตัว ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถี
ชีวิตของชาวบ้านอยู่มาก ทั้งนี้ในส่วนของ การดำรงชีวิตนั้น เมื่อมี
มาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม เป็นเหตุให้ชาวบ้านต้องมีการ
ปรับตัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น เดิม
ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการรับประทานอาหาร จากภัตตาคารของ
พระสงฆ์ที่รับประทานเหลือไว้ จะได้บุญกุศล แต่จากการแพร่
ระบาดของโควิด จึงทำให้ค่านิยมนี้ลดน้อยลง เฉกเช่นเดียวกับการ
รับประทานอาหารในครัวเรือน ซึ่งเดิมทีเดิยไม่นิยมใช้ช้อน
กลาง เนื่องจากไม่สะดวก และถือว่าไม่ไว้เนื้อเชื่อใจซึ่งกันและกัน
แต่ต่อมาได้มีการใช้ช้อนกลางมากขึ้น รวมถึงการรับประทานแยก
สำหรับส่วนบุคคล ซึ่งจากพฤติกรรมตรงนี้ นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็น
มารยาทสากล ทางกลุ่มแม่บ้านได้นำมาปรับใช้ในการให้บริการ
อาหาร ของว่าง และเครื่องดื่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้ง
สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวในรูปแบบขันโตก และ
พาแลงแบบอีสาน เป็นต้น

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ในด้านสิ่งแวดล้อมนั้น กลุ่มผู้นำ
ชุมชน (อสม.) กล่าวว่า ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจาก
สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 นั้น เป็นไปในทิศทางที่
เป็นด้านบวก โดยไม่ปรากฏผลกระทบทางลบ กล่าวคือมลพิษทาง
อากาศของชุมชนน้อยลง ดังจะเห็นได้จากฝุ่น คิววัน ละอองตาม
สถานที่ต่าง ๆ ลดลงได้ชัด อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (หมู่
5) ได้กล่าวเสริมว่า ช่วงที่มีการระบาดของโควิดนั้น สิ่งแวดล้อม
ซึ่งเป็นมลภาวะทางเสียงก็น้อยลง โดยเฉพาะเสียงแข่ง
รถจักรยานยนต์ของกลุ่มวัยรุ่นที่คึกคะนอง ทั้งนี้เป็นผลมา
ประกาศห้ามออกจากเคหะสถาน ซึ่งมีผลดีต่อชุมชนทั้งมลภาวะ
ทางอากาศและมลภาวะทางเสียง ส่วนการปรับตัวนั้น คงไม่มีผล
อะไรมาก เนื่องจากชุมชนอยู่ในพื้นที่โล่ง และการดำรงชีวิต
ตามปกติก็มีระยะห่างกันมากอยู่แล้ว ด้านสิ่งแวดล้อมชาวบ้าน
ส่วนใหญ่ก็เคารพกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อ
ไวรัสโคโรนา 2019 จึงถือว่าไม่มีเสียก็ได้

จากการระดมความคิดเห็น กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกัน
สรุปว่า ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์
โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 คือการหยุดดำเนินกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวโดยสิ้นเชิง แม้ชาวบ้านมีรายได้หลักจากการเกษตร แต่
รายได้หลักก็น้อยลง เนื่องจากสินค้าการเกษตรบางรายการที่
ชุมชนผลิตได้ ก็เป็นวัตถุดิบสำหรับร้านอาหารในแหล่งท่องเที่ยว
ทั้งนี้แรงงานที่ว่างงานบางส่วนเมื่อกลับภูมิลำเนา ส่วนหนึ่งได้รับ
การจ้างจากภาครัฐบาล เช่น โครงการหนึ่งตำบล หนึ่ง
มหาวิทยาลัย (U2T) เพื่อทำหน้าที่ในการสำรวจ เก็บข้อมูล เป็น
นักวิจัยชุมชน โดยสิ่งที่ก่อเกิดความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความปกติ
ใหม่ที่ชัดเจนคือเรื่องของสุขอนามัย เช่น การเข้าไปใช้ประโยชน์
พื้นที่สาธารณะ อาคาร สถานที่ ตลอดจนการรับประทานอาหาร
ร่วมกัน ซึ่งเป็นการยกระดับสุขภาวะ จากความเคยชินไปสู่
แนวทางปฏิบัติที่ดี มีความปลอดภัย เป็นสากลมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ใน
ด้านสิ่งแวดล้อมนั้นถือได้ว่าสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
2019 เป็นผลให้กิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนลดน้อยลง สภาพ
ธรรมชาติและแหล่งน้ำมีการฟื้นฟูตนเอง ปัญหาฝุ่นละอองลด
น้อยลงเมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อน ๆ สำหรับความต้องการในการ
ปรับตัวของการท่องเที่ยวคือการผลักดันชุมชนให้เข้าสู่มาตรฐาน
ความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA)

3. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความ ปกติใหม่ ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของ ภาครัฐบาล

จากการระดมความคิดเห็น เพื่อเสนอแนะแนวทางในการ
พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ที่สอดคล้อง
มาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) กลุ่มเป้าหมาย ได้
ทำการสรุป 3 ประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

3.1 ด้านผู้ประกอบการ จากการระดมความคิดเห็น
กลุ่มเป้าหมายพิจารณาว่า ผู้ประกอบการ หมายถึงชุมชน นั่นคือ
“กลุ่มชุมชนท่องเที่ยวบ้านเมืองจันทร์” โดยแนวทางการ
พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่นั้น
กลุ่มเป้าหมายได้สรุปพร้อมกันว่า จะกำหนดมาตรการด้านการ
ท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและมาตรการของ
กระทรวงสาธารณสุขเป็นหลัก ในภาพรวมนั้นเมื่อมีการผ่อนคลาย
มาตรการและให้ชุมชนสามารถเปิดรับการท่องเที่ยวได้ จะต้องมีการ
วางแผนในระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้ 1) ระดับ
ต้นน้ำ มีการรับนักท่องเที่ยวเฉพาะที่ทำการสำรองล่วงหน้า

เท่านั้น ควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว และมีการตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ จากนั้นจะต้องมีการลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลอื่นที่มีได้มีรายชื่อเข้าร่วม แม้จะเดินทางมากับกลุ่มที่สำรองมาแล้วล่วงหน้าก็ตาม 2) ระดับกลางน้ำ คือการปรับปรุงแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของชุมชนด้านการท่องเที่ยวให้แคบและกระชับมากขึ้น โดยมีการกำหนดหรือจำแนกพื้นที่ เพื่อควบคุมให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในภาวะที่มีความอ่อนไหวเปราะบาง ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนภาพรวม และ 3) ระดับปลายน้ำ คือการประเมินผลภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเดิมนั้นประเมินในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ต่อไปจะต้องมีการเพิ่มเติมในส่วนของการประเมินด้านสุขภาพ และสุขภาพ เพื่อเกิดความปลอดภัยให้ชาวบ้านที่มีส่วนในการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

3.2 ด้านผู้ให้บริการ จากการระดมความคิดเห็น กลุ่มเป้าหมายพิจารณาว่า ผู้ให้บริการ หมายถึง กลุ่มย่อยต่าง ๆ ภายใต้อาณาเขตชุมชนท่องเที่ยวบ้านเมืองจันทร์ ประกอบไปด้วย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มฐานการท่องเที่ยว โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกตินั้น กลุ่มผู้นำชุมชน (ประธานกลุ่มท่องเที่ยว) กล่าวว่า การบริการอาหารและเครื่องดื่มในวัฒนธรรมชาวกูย จะเน้นการรับประทานอาหารร่วมกัน แต่เพื่อให้เกิดความปลอดภัย ทางกลุ่มได้จัดอาหารสำหรับเป็นรายบุคคล ส่วนอาหารอีสานบางประเภท เดิมเป็นอาหารดิบ ทางกลุ่มได้เปลี่ยนมาเป็นการปรุงสุกทั้งหมด รวมถึงภาชนะที่บรรจุอาหาร ของว่าง เครื่องดื่มจะปรับเปลี่ยนเป็นวัสดุธรรมชาติที่สามารถใช้แล้วทิ้ง ย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและลดต้นทุนไปในตัว สำหรับกลุ่มโฮมสเตย์ จะต้องมีการปรับปรุงแบบคือการกำหนดจำนวนแขกหรือผู้เข้าพักต่อหลังคาเรือนให้น้อยลง ใช้ฉากกั้นระหว่างที่นอน การทำความสะอาดลูกบิดทุก 3 ชั่วโมง แยกสิ่งอำนวยความสะดวกให้ใช้เป็นรายบุคคล บรรจุในถุงผ้าขนาดย่อมเพื่อใช้ประโยชน์ หรือหากนักท่องเที่ยวประทับใจก็สามารถซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกในรูปแบบของสินค้าอัตลักษณ์ชุมชนได้อีกด้วย รวมถึงสินค้าอัตลักษณ์ชุมชน เช่น ไข่เค็มกระเจียว (ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับจังหวัด) และแฮมพุทธรักษา เป็นต้น ทั้งนี้สำหรับกลุ่มฐานการท่องเที่ยว จะต้องมีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการรวมกลุ่มให้ลดน้อยลง เพื่อเว้นระยะห่าง เช่น ไหว้พระธาตุ รำกล่อม ปรับรูปแบบกิจกรรมที่อยู่ในอาคาร ให้มา

อยู่ในพื้นที่โล่ง ปรับเส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นวงรอบ ให้เป็นเส้นทางที่มีทางเข้า - ออกทางเดียว เพื่อลดความเสี่ยง

3.3 ด้านผู้รับบริการ จากการระดมความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมายพิจารณาว่า ผู้รับบริการ หมายถึง นักท่องเที่ยว โดยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกตินั้น ทางชุมชนได้มีการปรับปรุงแบบของนักท่องเที่ยว คือ การลดขนาดของกลุ่มที่จะเข้ามาศึกษาดูงานพิจารณาแหล่งที่มาหรือต้นทางของนักท่องเที่ยว (พื้นที่สีแดงต่าง ๆ) ซึ่งสงวนสิทธิ์รับเฉพาะนักท่องเที่ยวที่สำรองมาก่อนล่วงหน้าอย่างน้อย 15 วัน และงดรับประเภทเดินทางมาด้วยตนเอง (Walk-in) โดยนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนและกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด เช่น การอนุญาตให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านตรวจและทำการคัดกรองสุขภาพเบื้องต้น การลงทะเบียนผ่านระบบไทยชนะ วัดอุณหภูมิ การสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา การล้างมือในทุกฐานกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของนักท่องเที่ยวในฐานะผู้รับบริการเอง และชาวบ้านในฐานะผู้ให้บริการด้วย โดยอาศัยมาตรการด้านสาธารณสุขเป็นการจัดการ เพื่อความปลอดภัยที่สอดคล้องกับมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) ตลอดจนการชำระสินค้าและบริการด้วยช่องทางออนไลน์ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบาย ได้แก่ โครงการเราเที่ยวด้วยกัน โครงการ ม.33 เรารักกัน และโครงการคนละครึ่ง ของภาครัฐบาลที่ต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจให้เกิดขึ้น

ภาพที่ 1-2 รูปแบบการให้บริการที่พักและอาหารวิถีใหม่ของบ้านเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

อภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาพบว่าศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษนั้น

มีลักษณะที่คาบเกี่ยวระหว่าง 1) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ เนื่องจากไม่ปรากฏทรัพยากรทางธรรมชาติที่โดดเด่น ทว่ามี ความสำคัญในมิติชาติพันธุ์สูง มุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นภาพแทนและการสื่อความหมายในความเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนกิจกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นพื้นถิ่นของ กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นหลัก และ 2) การท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งรูปแบบ การบริหารจัดการการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ คือ มีการ จัดการทรัพยากร องค์กร การจัดสรรรายได้ของตนเอง เป็นต้น ดังนั้นศักยภาพการท่องเที่ยวจึงมีลักษณะผสมผสานที่น่าเอาเรื่อง วัฒนธรรมมาเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว สอดคล้อง กับ อรพรรณ ปถมเล็ก (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่องธรรมชาติเชิง วิพากษ์ : การท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย : ผลกระทบและ การฟื้นฟูจากการระบาดของโรค COVID-19 ที่พบว่าการ ท่องเที่ยวชุมชนนั้น เป็นโครงสร้างที่แยกแยะจากองค์กรชุมชนไม่ ออก หากมีการผสมผสานองค์รวมกันย่อมนำไปสู่การผสมผสาน ก่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น กรณีของชุมชนมี อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอยู่แล้ว ก็สามารถดึงเข้ามา มีส่วนร่วมได้ทันที รวมถึงการจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ถือเป็น พื้นที่สาธารณะซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีมาตรการป้องกัน และรักษาสุขอนามัยอยู่แล้ว จึงทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับ ชุมชนนั้นเกี่ยวข้องกัน

ประเด็นที่ 2 ด้านผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจาก สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และความต้องการ ในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชน

ผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์ โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในชุมชนนั้น พบว่าบ้านเมืองจันทร์ ได้รับทั้งผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อม ทั้งทางบวก และทางลบ โดยทั้งนี้แม้สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จะถูกมองว่าเกิดผลกระทบทางลบเป็นส่วนใหญ่ แต่ชาว บ้านเมืองจันทร์กลับมองว่า มีข้อดีจากเหตุการณ์นี้อยู่บ้าง ยกตัวอย่างเช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อนมี นโยบายการจำกัดเวลา (เคอร์ฟิว) สภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น เนื่องจากการเดินทางน้อยลง ทำให้มลพิษทางอากาศลดลงอย่าง เห็นได้ชัด การรักษาสุขภาพในระดับปัจเจก คริวเรือน และสังคม การปรับรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะที่เน้นความ สะอาด ถูกหลักอนามัยมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตลาดสด และตลาด นต์อีกทั้งการรักษาพยาบาลทางสังคม เช่น การใช้ช้อนกลางที่มี

มากขึ้น ตลอดจนการที่วัยแรงงานได้มีโอกาสกลับบ้าน ทำให้เกิด ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างญาติพี่น้อง อย่างไรก็ตามสามารถ สรุปได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบของการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน พบว่าผลกระทบด้านลบนั้นมีอยู่ 2 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมบางประการ ส่วนด้านที่เป็นบวกคือด้าน สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้บ้านเมืองจันทร์ได้รับผลกระทบทั้งทางตรง คือ การงดจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ ในขณะที่ทางอ้อม คือ สินค้าเกษตรที่ชุมชนผลิตได้นั้นไม่มีตลาดรองรับ สอดคล้อง กับการศึกษาของ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์ (2563) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤตโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019) ในประเทศไทย ซึ่งพบว่าแม้ ชุมชนท้องถิ่นจะได้รับผลกระทบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผล ต่อการพัฒนาในภาพรวม แต่ก็ได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถี ปกติใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และ ขยายโอกาส ซึ่งเป็นช่องทางที่เกิดจากกระแสวัฒนธรรมวิถีใหม่ ทั้งนี้กรณีของบ้านเมืองจันทร์ การเผชิญกับสถานการณ์โรคติด เชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ได้ก่อให้เกิดผลดีทางสังคม คือ ชาวบ้าน ปรับตัวและร่วมคิดวางแผนในการสร้างรายได้ เพื่อทดแทน ผลผลิตทางการเกษตรที่จำหน่ายได้น้อยลง ซึ่งนำไปสู่การแปรรูป พัฒนาสินค้าอัตลักษณ์ชุมชนรองรับรูปแบบการอุปโภคบริโภค ของกลุ่มผู้บริโภคที่จะต้องอยู่บ้าน (หยุดเชื้อ เพื่อชาติ) เช่น ไข่เค็ม กระจับปี่ แยมพุด ครีมอาบน้ำ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่มีพื้นฐานมา จากผลิตผลทางเกษตร

ประเด็นที่ 3 ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐาน ความปกติใหม่ ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของ ภาครัฐบาล

ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติ ใหม่ ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล พบว่าการดำเนินการของบ้านเมืองจันทร์นั้น ได้นำมาตรฐาน ความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) มาประยุกต์ใช้ มีการเข้า อบรมกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยว หลังสถานการณ์ COVID-19 ซึ่งชุมชนวางรูปแบบในการจัดการ ตนเอง ที่มุ่งเน้นองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านผู้ประกอบการ ด้าน ผู้ให้บริการ และด้านผู้รับบริการ เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนด มาตรฐาน SHA สอดคล้องกับ สมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยว ภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก หรือ Pacific Asia Travel Association (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องอนาคตการท่องเที่ยวและ

การฟื้นฟูภายหลัง COVID-19 โดยมีสาระสำคัญคือการกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ในการทำหน้าที่เฝ้าระวังตนเอง ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการท่องเที่ยว กล่าวคือ จะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประชากรโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านสุขภาวะที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ธรรมนูญวิรัตน์เกษม (2564) ที่ได้กล่าวว่า การติดตามประเมินผลในยุคปกติใหม่ (New Normal) ควรมีการประเมินก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแล้ว ซึ่งการวิจัยนี้พบว่าบ้านเมืองจันทร์มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของตนเองในห่วงโซ่อุปทาน แนวทางปฏิบัติร่วมกัน (Code of Conduct) ที่บูรณาการความร่วมมือทั้งจากคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ) ตลอดจนสถาบันทางการเงิน (ธนาคารออมสิน ภาค 12) เพื่อกำหนดมาตรฐานสุขภาวะให้แก่ชาวบ้านที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการท่องเที่ยว อันเป็นบรรทัดฐานใหม่สำหรับการท่องเที่ยวหลังโควิด 19 (post COVID-19 era) ของชุมชนในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1. ด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวของบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ควรมีการจัดการการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ข้างเคียง เช่น บ้านหนองฮะ อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ (ชาติพันธุ์ลาว) เพื่อให้เกิดความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว ตามแนวคิด “โฮมสเตย์สองชาติพันธุ์ สมานฉันท์ลาว-กวย” โดยมีการจัดการแบบเครือข่ายที่รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งในเบื้องต้นควรมีการดำเนินการในลักษณะกลุ่ม หากได้รับความนิยมน่าจะอาจจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวร่วมกันในอนาคตต่อไป

2. ด้านผลกระทบด้านการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ชุมชนควรมีการศึกษาผลกระทบและการติดตามตรวจสอบเพิ่มเติมจากเดิม คือ ผลกระทบ 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งควรมีการติดตามประเมินผลความต่อเนื่องเป็นไตรมาส หรือตามประกาศของศูนย์บริหารสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 กระทรวงมหาดไทย (ศบค.มท.) เพื่อสร้าง

ความเชื่อมั่นให้นักท่องเที่ยว มีความมั่นใจที่จะเข้ามาใช้บริการ กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้ในด้านความต้องการในการปรับตัวของการท่องเที่ยวชุมชนนั้น ควรมีการนำเสนอการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวที่ภาครัฐบาลให้การสนับสนุน เช่น โครงการกำลังใจ โครงการเราเที่ยวด้วยกัน (สำหรับสินค้าการท่องเที่ยวชุมชน) และโครงการคนละครึ่ง (สำหรับจำหน่ายสินค้าอัตลักษณ์) เพื่อสร้างช่องทางการสร้างรายได้ทั้งยังเป็น การประชาสัมพันธ์ชุมชนต่อไป

3. ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่สอดคล้องกับมาตรการความปลอดภัยของภาครัฐบาล ชุมชนควรมีการขอรับการประเมินมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจรวมไปถึงมาตรฐานการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย โดยอาจมีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ผ่านมาตรฐาน หรืออยู่ในระหว่างรับการประเมินเป็นที่เลี้ยง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะในช่วงเดือน มิถุนายน – สิงหาคม พ.ศ. 2564 (ฤดูมรสุม) จึงสะท้อนบริบทชุมชนด้านการท่องเที่ยวได้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในช่วงเดือนอื่น ๆ หรือทั้ง 12 เดือน เพื่อให้ได้องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี

2. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะบ้านเมืองจันทร์ อำเภอเมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็น 1 ใน 4 กลุ่มชาติพันธุ์ของจังหวัดศรีสะเกษ คือ เขมร กวย ลาว และเยอ สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาชุมชนชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อสะท้อนภาพรวมการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดศรีสะเกษแบบบูรณาการมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *โควิด-19 กับผลกระทบต่อการท่องเที่ยวไทย*. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- [2] กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ไตรมาส 1/2563*. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- [3] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2563). *แผนดำเนินงานโครงการมาตรฐานความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (Amazing Thailand Safety and Health Administration: SHA)*. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- [4] คมชัดลึก. (2564). 1 กันยายน คลายล็อกดาวนั้ วันแรก ทบทวนมาตรการผ่อนคลาย. กรุงเทพฯ : คมชัดลึก.
- [5] เทศบาลตำบลเมืองจันทร์. (2564). *สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลเมืองจันทร์*. ศรีสะเกษ : เทศบาลตำบลเมืองจันทร์.
- [6] ัญญ์ณภัส วิรัตน์เกษม. (2564). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมด้านพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมในวิถีชีวิตความปกติใหม่ (New Normal) ของนักเรียนโรงเรียนเทศบาลวัดโพธิ์ จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการสันตพล*, 7(2), 114-127.
- [7] นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2563). *การปรับตัวทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในสภาวะวิกฤตโควิด 19 ในประเทศไทย*. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- [8] นิศา ชัชกุล. (2550). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- [9] บีบีซี. (2564). *วัคซีนโควิด อนุมัติ นำ 3 รัฐมนตรีอายุไม่เกิน 60 ปี ฉีดวัคซีนโควิด - 19 เข็มแรก*. กรุงเทพฯ : บีบีซี.
- [10] พจนา สวนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ลักษณ์.
- [11] ศูนย์แห่งความเป็นเลิศด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2563). *คู่มือเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจและแรงงานผ่านการท่องเที่ยวแนวปฏิบัติในการเยียวยาสังคมและเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 รวมถึงการฟื้นฟูการท่องเที่ยวให้กลับคืนอย่างเร่งด่วน*. กรุงเทพฯ : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.
- [12] สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). *วิเคราะห์ผลกระทบของของโควิด-19 ต่อธุรกิจท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- [13] สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). *สถานการณ์การท่องเที่ยวในวิกฤต COVID-19*. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์.
- [14] สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). *อนาคตของการท่องเที่ยวอยู่ตรงไหนในยุคโควิด-19*. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์.
- [15] สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2563). *แนวทางป้องกันโควิด-19 สำหรับชุมชนท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- [16] อรพรรณ ปถมเล็ก. (2563). *ธรรมชาติเชิงวิพากษ์ : การท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทย: ผลกระทบและการฟื้นฟูจากการระบาดของโรค COVID-19*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [17] ASEAN Tourism Association. (2020). *Stabilising Cost of Travel Key to Minimising COVID-19 Impact*. Putrajaya: ASEANTA.
- [18] Pacific Asia Travel Association. (2020). *PATA Conducts "The Future of Tourism" Interview Series to Provide COVID-19 Recovery Insights*. Bangkok: PATA.
- [19] World Tourism Organization. (2020). *COVID-19 Related Travel Restrictions*. Madrid: UNWTO.
- [20] World Tourism Organization. (2020). *Covid-19 Tourism Recovery Technical Assistance Package*. Madrid: UNWTO.